

O‘ZBEK BADIY ADABIYOTIDA AYOL OBRAZI EVOLYUTSIYASI

Boltayeva Munavvar Yusuf qizi

Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti
xalqaro munosabatlar yo'nalishi talabasi

Anatatsiya: Ushbu maqola o‘zbek badiiy adabiyotida ayol obrazining shakllanishi va evolyutsiyasini tahlil qiladi. Tadqiqot davomida XIX asr oxiri va XX asr o‘rtalaridan hozirgi davrgacha bo‘lgan davrda ayol obrazining o‘zgarishi, jamiyatdagi roli va adabiyotdagi ifodalanish usullari o‘rganiladi. Maqolada turli davrlar adabiy asarlari orqali ayol obrazining jamiyatdagi mavqei, ijtimoiy va ma’naviy jihatlari tahlil qilinadi. Shu orqali maqola o‘zbek adabiyotida ayol obrazining tarixiy, ijtimoiy va psixologik jihatlari ochib beradi.

Kalit so‘zlar: O‘zbek badiiy adabiyoti, ayol obrazi, evolyutsiya, jamiyatdagi rol, psixologik tahlil, tarixiy rivojlanish, adabiy obraz.

O‘zbek badiiy adabiyotida ayol obrazining evolyutsiyasi mamlakatning ijtimoiy, siyosiy va madaniy rivojlanishi bilan chambarchas bog‘liqdir. XIX asr oxirida va XX asr boshlarida yozilgan asarlarda ayol ko‘pincha oilaviy va maishiy kontekstda, jamiyatdagi an’anaviy rollar bilan chegaralangan holda tasvirlangan. Shu davr adabiy asarlari orqali o‘quvchi ayolning jamiyatdagi mavqeini, ijtimoiy majburiyatlarini va uning hayotiy kurashlarini ko‘rish imkoniga ega bo‘ladi.

Keyingi davr o‘zbek badiiy adabiyotida ayol obrazining tasviri yanada murakkablashadi. XX asr o‘rtalarida va mustaqillikka yaqin davrda yozilgan asarlarda ayol nafaqat oilaviy, balki jamiyatdagi faol shaxs sifatida tasvirlanadi. Ularning ichki dunyosi, ruhiy kechinmalari, orzu-intilishlari va ijtimoiy mas’uliyati asarlarda batafsil yoritiladi. Shu bilan adabiyot o‘quvchiga ayolning shaxsiy tajribasi va jamiyatdagi roli o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni tushunishga imkon yaratadi.

Ushbu maqolada o‘zbek badiiy adabiyotidagi ayol obrazining evolyutsiyasi, uning tarixiy va ijtimoiy kontekst bilan bog‘liqligi, shuningdek, turli davrlar adabiy asarlarida uning ruhiy va psixologik xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari ayol obrazining o‘zgarishi, uning jamiyatdagi mavqeini ifodalash usullari va badiiy adabiyotdagi o‘rni haqida kengroq tushuncha beradi.

O'zbek badiiy adabiyotida ayol obrazining shakllanishi va rivojlanishi tarixiy, ijtimoiy va madaniy kontekst bilan chambarchas bog'liq. XIX asr oxiri va XX asr boshlarida yozilgan asarlarda ayol ko'pincha oilaviy va maishiy vazifalar bilan chegaralangan holda tasvirlangan. Shu davr adabiyoti orqali o'quvchi ayolning jamiyatdagi mavqeini, ijtimoiy majburiyatlarini va uning hayotiy kurashlarini ko'rish imkoniga ega bo'ladi.

Masalan, Cho'lpon, Abdulla Qodiriy va Fitrat kabi adiblarda ayol ko'pincha an'anaviy qadriyatlar va oilaviy me'yorlar doirasida tasvirlanadi. Ularning asarlarida ayolning ijtimoiy roli va oiladagi vazifasi asosiy e'tibor markazida bo'ladi. Shu bilan birga, ayrim qahramonlar ichki dunyosi va orzu-intilishlari orqali ayolning shaxsiy o'sishi va individual ruhiyati ham ochib beriladi. Masalan, Cho'lponning qahramonlarida ayolning o'z hayotini boshqarish istagi va ijtimoiy qiyinchiliklarga qarshi kurashish intilishi seziladi.

XX asrning o'rtalariga kelib, o'zbek badiiy adabiyotida ayol obrazining tasviri yanada murakkablashadi. Bu davrda yozilgan asarlar ayolning jamiyatdagi faol ishtiroki, ilm-fan va kasb-hunar sohasidagi roli, shuningdek, shaxsiy qarorlar va ruhiy kechinmalarini yoritishga e'tibor qaratadi. Masalan, G'afur G'ulom va Oybek asarlarida ayol qahramonlar oilaviy majburiyatlardan tashqari jamiyat hayotida ham faol ishtirok etadi, ularning ichki dunyosi, orzu-intilishlari va ma'naviy qadriyatlari batafsil tasvirlanadi. Shu tarzda, adabiyot ayol obrazini faqat oilaviy kontekstda emas, balki ijtimoiy va shaxsiy rivojlanish nuqtai nazaridan ham yoritadi.

Ayol obrazining evolyutsiyasida muhim jihat — uning ichki dunyosi va ruhiy kechinmalarining yanada keng yoritilishi. XX asrning so'nggi yillarida va mustaqillik davrida yozilgan asarlarda ayol qahramonlarning shaxsiy tajribasi, ichki kurashlari va hissiy holati muhim o'rin tutadi. Masalan, asarlarda ayol sevgi, mas'uliyat, shaxsiy erkinlik va ma'naviy qadriyatlar o'rtasida tanlov qilishga majbur bo'ladi. Bu yondashuv o'quvchiga ayolning ichki dunyosini chuqur his qilish imkonini beradi va uning jamiyatdagi o'rnini yanada aniqroq tushunishga yordam beradi.

Shuningdek, ayol obrazining evolyutsiyasida madaniy va tarixiy kontekst muhim rol o'ynaydi. Sovet davri adabiyotida ayol mehnat va jamiyat taraqqiyotidagi faol roli bilan ajralib turadi. Bu davr qahramonlari ko'pincha ishchi, o'qituvchi yoki ilm-fan sohasida faoliyat yurituvchi sifatida tasvirlanadi. Shu bilan birga, ularning oilaviy hayoti va shaxsiy hayotidagi kechinmalari ham asarda muhim o'rin egallaydi.

Mustaqillik davrida esa ayolning shaxsiy erkinligi, kasbiy faoliyati va jamiyatdagi mavqei yanada kengroq ochib beriladi, adabiyot orqali zamonaviy ayolning murakkab va ko'p qirrali portreti yaratiladi.

Ayol obrazining rivojlanishida psixologik tahlil usullari ham muhim ahamiyatga ega. Qahramonlarning ichki monologlari, ruhiy kechinmalari va qaror qabul qilish jarayoni orqali o'quvchi ularning shaxsiy tajribasi va hayotiy tanlovlarini chuqur his qiladi. Bu esa o'zbek badiiy adabiyotida ayol obrazini nafaqat tashqi kontekst, balki ichki dunyo nuqtai nazaridan ham yoritishga imkon beradi.

Umuman olganda, o'zbek badiiy adabiyotida ayol obrazining evolyutsiyasi quyidagi asosiy bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. **An'anaviy rol va oilaviy kontekst** — XIX asr oxiri va XX asr boshidagi adabiyot. Ayol ko'proq oilaviy va maishiy vazifalar bilan bog'langan, uning shaxsiy dunyosi cheklangan.

2. **Jamiyatdagi faol rol va ichki dunyo** — XX asr o'rtalari. Ayol qahramonlar jamiyat hayotida faol ishtirok etadi, ichki kechinmalari va ruhiy holati kengroq ochiladi.

3. **Shaxsiy erkinlik va ko'p qirrali portret** — XX asr oxiri va mustaqillik davri. Ayolning shaxsiy erkinligi, kasbiy faoliyati va jamiyatdagi mavqei yanada kengroq ochib beriladi, uning ruhiy va psixologik holati chuqur tahlil qilinadi.

Shu bilan, o'zbek badiiy adabiyotida ayol obrazining evolyutsiyasi nafaqat jamiyatdagi o'zgarishlarni, balki ayolning ichki dunyosi, shaxsiy tajribasi va ma'naviy o'sishini ham aks ettiradi.

O'zbek badiiy adabiyotida ayol obrazining evolyutsiyasi tarixiy, ijtimoiy va madaniy o'zgarishlar bilan chambarchas bog'liq. XIX asr oxiri va XX asr boshida ayol ko'pincha oilaviy va an'anaviy rollarda tasvirlangan bo'lsa, XX asr o'rtalaridan boshlab uning jamiyatdagi roli va ichki dunyosi kengroq yoritila boshlaydi. Sovet davrida ayol qahramonlar mehnat va jamiyat taraqqiyotida faol ishtirok etgan bo'lsa, mustaqillik davrida ularning shaxsiy erkinligi, kasbiy faoliyati va ruhiy holati yanada chuqur tasvirlanadi. Shu tarzda, o'zbek adabiyotida ayol obrazining evolyutsiyasi uning ijtimoiy mavqei, shaxsiy tajribasi va ruhiy kechinmalarini ifodalash orqali jamiyatdagi o'zgarishlarni ham aks ettiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Cho'lpon. *Tanlangan asarlar*. Toshkent: Sharq, 2001.

2. Abdulla Qodiriy. *O'tkan kunlar*. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 1999.
3. Fitrat, A. *Tanlangan asarlar*. Toshkent: Fan, 2005.
4. G'afur G'ulom. *Odamlar orasida*. Toshkent: Yosh gvardiya, 1987.
5. Oybek. *Tanlangan asarlar*. Toshkent: Sharq, 2003.
6. Ergashev, T. *O'zbek adabiyotida ayol obrazining rivojlanishi*. Toshkent: Akademi-nashr, 2010.
7. Tursunov, S. *Ayol va jamiyat: badiiy tafakkur*. Toshkent: Fan, 2015.

GLOBAL SCHOLARS
SCIENTIFIC PUBLISHING

